

Isänmaan sumun aika

Minna Majjala: *Kultakauden maanalainen vastarinta. Sortokauden taisto isänmaan ja sananvapauden puolesta*. Otava 2017.

Minna Majjala tarkastelee teoksessaan niin sanottua ensimmäistä sortokautta (1899–1905), kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikovin johtamia venäläistämistimenpiteitä (posti- ja kielimanifestit, sensuuri, lehtien lakkautukset, takavarikot, karkotukset) ja sivistyneistön edustajien suhtautumista niihin sekä heidän vastarintansa muotoja. Mukana toimijoina ovat lähes kaikki keskeiset tuon ajan taiteen merkkihenkilöt. Majjala antaa havainnollisen kuvan siitä, miten vastarintatoimia jouduttiin tekemään salassa ja miten siinä usein onnistuttiin. Salassa painetut ja levitetyt julkaisut, allegoriset tekstit, joiden sanomaa sensuuri ei tavallisesti huomannut, jopa sanskritiksi kirjoitetut pöytäkirjat – kaikesta tästä kirjassa on useita esimerkkejä. Sana ”maanalainen” kirjan otsikossa on kuitenkin turhan rajoittava, sillä mukana on runsaasti kuvauksia myös julkisesta toiminnasta Suomessa ja ulkomailla. Esimerkiksi kansainvälistä kulttuuriadressia, Haagin rauhan-kongressia, Pariisin maailmannäytelyä ja suurlakkoa on käsitelty seikkaperäisesti.

Majjala käyttää sumeilematta sortokausi-käsitettä, vaikka sitä on historian tutkimuksessa ryhdytty kaihramaan, osin Matti Klingen autonomian kauden siunauksellisuutta korostavien teosten ansios-

ta. Kyse on tietysti paljolti näkökulmasta. Majjala katsoo asioita tuon ajan toimijoiden, kuten kirjailijoiden, yliopistomiesten ja poliitikkojen kannalta, jotka epäilemättä kokivat tilanteen sortona, etenkin kun Majjala määrittelee sorroksi myös henkisen epäoikeudenmukaisuuden ja mielivallan.

Majjalan teoksen pohjana ja taustana on, kuten kirjallisuusluettelosta ja lähdeviitteistä ilmenee, useita eri osa-alueita käsitteleviä erityistutkimuksia. Niitä ovat kirjoittaneet etenkin Tuomo Polvinen (tutkimus Bobrikovista), Pirkko Leino-Kaukiainen (lehdistösensuuri), Kerstin Smeds (Pariisin maailmannäyttely), Päiviö Tommila (suuri adressi), Taimi Torvinen (Suomen puolustus Kööpenhaminassa) ja Seppo Zetterberg (Eugen Schauderman). Keskeisen lähdeaineiston ovat muodostaneet myös esimerkiksi Juhani Ahon, Herman Gummeruksen, Edvard Hjeltin, Tekla Hultinin, Thiodolf Reinin, J. N. Reuterin ja Konni Zilliacuksen kirjeet, päiväkirjat ja muistelmat. Yllättävänkin voimakkaasti Majjala nojautuu amatöörihistorioitsija Eino I. Parmasen vuosina 1937–41 julkaistuu massiiviseen, yli 3 000 suurta sivua käsittävään *Taistelujen kirjaan*. Aikalaiskirjallisuuden osalta Majjala ei ole käyttänyt kirjallisuusprofessori Eliel Aspelin-Haapkyllän päiväkirjaa. Siitä on Eero Saarenheimo julkaissut osia vuosilta 1905–17 otsikolla *Kirovuosien kronikka*, jossa on myös varhaisempia vuosia käsittelevä Aspelin-Haapkyllän katsaus. Kuten Rafael Koskimies on muistuttanut artikkelissaan ”Sortovuosien vaikutus kulttuurielämään” (1960), Aspelin-Haapkyllä katsoi jopa, että sellaiset ilmaiset, kuten ’routavuodet’ tai ’sortovuodet’ ”eivät vastaa todellisuuden kaameutta”.

Majjalan käyttämästä tutkimuskirjallisuudesta puuttuvat etenkin Matti Klingen historiakulttuurista Suomessa käsittelevä teos *Suomalainen ja eurooppalainen menneisyys*, Rafael Koskimiehen *Yrjö-Sakari Yrjö-Koskisen elämäkerta*,

Alli Rytkösen kolmiosainen *Päivälehdien historia*, Osmo Jussilan laaja teos *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917* ja Ville Lukkariosen tutkimus Edelfeltin tekemästä *Vänrikki Stoolin tarinoiden* kuvituksesta. Esitys olisi epäilemättä vielä terävöitynyt, jos siinä olisi voimakkaammin antauduttu dialogiin muiden tutkijoiden kanssa ja haastettu aikaisempia näkemyksiä. Tällaisenaan sen rinnalla toisenlaisesta näkökulmasta kannattaa lukea Klingen teoksesta *Keisarin Suomi* kyseistä ajanjaksoa koskeva osuus.

Kultakauden maanalainen vastarinta on aiheellinen kirja sikäli, että tekijä rakentaa edellä mainittujen teosten perusteella oman yhtenäisen ja monipuolisen kertomuksen sortovuosien tapahtumista. Toiseksi se on aiheellinen sikäli, että siinä tuodaan esille kirjailijat toimijoina tarkasteltavien vuosien tilanteesta. Kirjailijoiden osuus on nyt selkeämmin esillä kuin edellä mainittujen historian-tutkijoiden teoksissa.

Aikalaiskirjailijoiden ohella on otettu huomioon, mikä merkitys Johan Ludvig Runebergillä ja Sakari Topeliuksella tuolloin oli. Aleksis Kivi ei ole Majjalan esityksessä mukana, mikä on sikäli ymmärrettävää, että Kiven kanonisointi oli vasta alkamassa. Erikoista on kuitenkin se, ettei työväenliikkeen suhdetta tapahtumiin ja työväen kirjailijoita ole käsitelty (Matti Kurikka ja A. B. Mäkelä mainitaan aivan ohimennen). Näistä olisi ollut saatavissa paljon perustutkimusta. Kaunokirjallisuuden ohella myös kuvataide, arkkitehtuuri ja musiikki ovat esillä.

Kolmas merkitys Majjalan esityksessä on siinä, että myös naisten osuus ja niin sanottu naiskaugaali on liitetty selkeästi mukaan tapahtumien kulkua kuvattaessa. Teoksesta välittyvä kuva siitä, että esimerkiksi julkaisujen monistaminen ja välittäminen eivät olisi olleet mahdollisia ilman naisten toimeliaisuutta. Toimintaan kuului myös ruokahuollon järjestämistä,

rahan keräämistä ja nimien keruuta adresseihin. Miehet kuitenkin vieroksuivat naisia varsinaisina poliittisina toimijoina.

Metaforien ja allegorioiden osoittaminen vastarinnan edustajien teksteistä on yksi teoksen johdantoista. Puhumalla esimerkiksi sumusta, myrskystä ja talvesta onnistuttiin hämäämään sensuuria. Poikkeuksia kuitenkin oli. Sensuuri havaitsi, että Juhani Ahon torppareista ja uudesta voudista kertova lastu ”Korpelan ukot” kuvasi Suomen uuden voudin eli Bobrikovin mielivaltaa, joten sen julkaiseminen *Päivälehdessä* kiellettiin.

Teoksessa on nostettu esiin monia sattuvia tekstejä. Sellainen on esimerkiksi Arvid Järnefeltin vuonna 1900 *Nuori Suomi* -albumissa ilmestynyt kirjoitus ”Onko Suomella historiaa?”, jonka otsikko viittaa Topeliuksen tunnettuun esitelmään ”Äger Finska folket en historie?”. Järnefeltin kirjoitusta ei Klinge ole huomionnut mainitussa historiakulttuurissa käsittelevässä teoksessaan. Majjala ei ole kuitenkaan tarkastellut antiikintutkija O. E. Tudeerin teosta *Kreikan kansa persialaissotien aikana* (1906), jota tuskin voi lukea ottamatta huomioon taustana Suomen ja Venäjän tilannetta. Jo sen ensimmäisellä sivulla todetaan Kreikan ”pienestä kansasta”, joka ”torjui idän hyökkäyksen, se pelasti itselleen vapauden ja tulevaisuuden. Se teki enemmän: se pelasti ihmiskunnalle vapaan länsimaisen sivistyksen idut”.

Majjalan teos on kirjoitettu sekä sujuvasti että selkeästi. Niemien oikeinkirjoitukseen on jäänyt joukko virheitä; etenkin prokuraattori Eliel Soisalon-Soinisen nimi esiintyy jatkuvasti virheellisesti muodossa Soinsalon-Soininen. Marko Tikan tutkimus puuttuu kirjaluettelosta. Henkilöhakemisto olisi ollut paikallaan.

H. K. RIIKONEN

Kirjoittaja on yleisen kirjallisuustieteen professori (emeritus).

Tiedekirjan syksyn tapahtumat!

Tiedekirjassa järjestetään syksyn aikana kolme SKS:n suosittua kirjakeskiä, jolloin keskustellaan kirjoista. Myös kaikki SKS:n kirjat myydään tapahtumapäivinä -25% alennuksella. Tarkista ajankohdat ja kirjailijat Tiedekirjan facebookista.

Tiedekirja kirjamesseilla:

5.–7.10. Turun kirjamesseut (osasto A/39)

25.–28.10. Helsingin kirjamesseut (osasto 6g80)

Helsingin kirjamesseilla Tiedekirjan osastolla on myös monipuolista kirjallista ohjelmaa.

Ohjelma löytyy osoitteesta www.tiedekirja.fi.

Tiedekirja

Snellmaninkatu 13, 00170 Helsinki

www.tiedekirja.fi

Avoinna: ma, ti, to 10.30–17, ke 10.30–18 ja pe 10–16

Millaisia
menestystarinoita
rahoituksellanne
on syntynyt?

Miten toimintanne
voisi olla entistä
vaikuttavampaa?

Vaikuttavuus syntyy viisaasti kohdistetusta rahoituksesta

Vaikuttavuusarviointeja kannattaa ehdottomasti tehdä. Säätiömaailmassa on paljon tutkimus- ja hankerahaa, joten on erittäin tärkeää tietää, mitä vaikutuksia toiminnalla on.

Ulla Koski, Helsingin Sanomain Säätiön yliasiamies

»

Säätiöiden ja rahoittajien vaikuttavuusarvioinnin asiantuntijat **Pasi Kivioja** ja **Petro Poutanen** toteuttivat Helsingin Sanomain Säätiölle laajan vaikuttavuuden evaluoinnin vuoden 2017 aikana. Vaikuttavuuden arviointi on säätiöille ja rahoittajille tärkeää toiminnan kehittämisen ja ohjaamisen kannalta.

Vaikuttavuuden arvioinnin hyödyt säätiöille ja rahoittajalle:

- Työkalu strategian ja viestinnän kehittämiseen
- Auttaa suuntaamaan rahoitusta tarkoituksenmukaisemmin
- Konkretisoi vaikuttavuuden tavoitteita ja kehittää mittareita
- Nostaa esiin hyviä esimerkkejä ja vaikuttavia tarinoita
- Tuo syvällistä sidosryhmätuntemusta
- Tiivistää verkostoitumista ja viestintää sidosryhmien kanssa

Ota yhteyttä ja kutsu meidät
kertomaan lisää vaikuttavuuden
arvioinnista ja kehittämisestä!

Pasi Kivioja
040 718 7242
pasi.kivioja@viestintaluotsi.fi

Petro Poutanen
040 767 1631
petro.poutanen@optifluence.com

www.viestintaluotsi.fi